

GÜNEY AZERBAJYANLI ROMANTİK BİR ŞAİR, GERÇEKÇİ BİR GAZETECİ: HAMİD NUTKİ

*Pervane MEMMEDLİ**

Özet

Hamid Nutki, Güney Azerbaycan edebiyatının önde gelen temsilcilerindendir. Modern Güney Azerbaycan edebiyatında özel bir yere sahiptir. Nutki, sadece şair değil, aynı zamanda büyük bir bilim adamı ve gazetecidir. İran'daki Azerbaycan şairleri, uzun bir süre Farsça yazmak zorunda kalmış ve bu dilde kaliteli sanat eserleri yaratmayı başarmışlardır. Onlardan birçoğu uzunca bir süre Farsça yazdıktan sonra ana dillerine dönmüştür ve bunların en büyüğü ölümsüz Azerbaycan şairi Hamid Nutki'dir.

Bu çalışmada Hamid Nutki'nin çok yönlü yaratıcılığı incelenmiştir. Güney Azerbaycan ve İran edebiyatına yeni şiir üslubunu getiren Takihan Rıfat, Habip Sahir gibi isimlerle bağlantısı ve İran'da çağdaş Azerbaycan şiirinin kurulması ve gelişmesinde oynadıkları rol üzerinde durulmuştur. Hamid Nutki'nin şiirlerinin yeni biçimi ve derin felsefi içeriği, şiirlerinden örneklemlerle irdelenmiştir. Güney Azerbaycan'da yazım kuralları ve edebî dil meseleleri üzerine verdiği mücadele dillendirilmeye çalışılmıştır. Hamid Nutki, romantik bir şair ve gerçekçi bir gazeteci olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hamid Nutki, Güney Azerbaycan Edebiyatı, Şair, Gazeteci.

A SOUTHERN AZERBAIJAN ROMANTIC POET, A REALISTIC JOURNALIST: HAMİD NUTKİ

Abstract

Hamid Nutki is one of the outstanding representatives of the Southern Azerbaijan literature. He has special place in the modern South Azerbaijan literature. He was not only a poet, but he was also a great scientist and a journalist. For a long time Azerbaijani poets in Iran had to write mainly in Persian and they produced work of art in that language. Many of them started to use their mother tongue after using Persian for a long time in their works. The greatest of these was the immortal Azerbaijani poet Hamid Nutki.

The sophisticated creativity of Hamid Nutki is analysed in this work. The connection between Hamid Nutki and the people such as Takihan Rıfat and Habip Sahir who brought the new poetry style to the Southern Azerbaijan and Persian literature and their role in the establishment and the development of contemporary Azerbaijan poetry in Persia were emphasised. Hamid Nutki's new poetry style and its deep philosophical content were examined by using some of his poems. His struggle on the spelling rules and literary language issues in the Southern Azerbaijan are tried to express. Hamid Nutki is mentioned as a romantic poet and a realistic journalist.

Key Words: Hamid Nutki, Southern Azerbaijan Literature, Poet, Journalist.

Güney Azerbaycan'ın çok yönlü aydınlar kuşağına mensup Hamid Nutki, tanınmış alim, ince ruhlu şair ve başarılı bir gazeteciydi. Hamid Nutki, 1920'de Tebriz'de doğmuştur. İlk eğitimini Tebriz "İttihadi - Növher" medresesinde alır. 1929'da ailesiyle Güney Azerbaycan'ın

* Doç. Dr., Azerbaycan Bilimler Akademisi Edebiyat Enstitüsü, BAKÜ/AZERBAJYAN, el-mek: mamedlli_ph@yahoo.com

Astara kentine taşınan küçük Hamid, burada “Hekim Nizami” okulunda eğitimine devam eder. Aile yeniden Tebriz'e döndüğü zaman Hamid, İran'da ilk dünyevi eğitim sistemini (usul-i cedid) yaratmış ünlü eğitimci Mirza Hasan Rüşdiyye'nin Tebriz'de açtığı “Rüşdiyye” medresesinde eğitimini sürdürür. H. Nutki 1933'te “Firdevs” lisesinde eğitimine başlar. Burada coğrafya dersi veren ünlü şair Habip Sahir'den de ders alır.

H. Nutki, Tahran Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra 1943'te Türkiye'ye gider ve orada bilimsel yaratıcılıkla ilgilenir. İstanbul ortamı onun dünya görüşü ve sanatında büyük iz bırakır. Nutki, hukuk alanında bilgisini artırmakla kalmaz, Türk dünyasının edebî ortamıyla da yakından tanışır. Tahran'da adını bile duymadığı şairlerin eserlerini okur, onların birçoğu ile görüşme imkânı bulur.

H. Nutki, edebiyata olan ilgisini babasından ve öğretmeni Habip Sahir'den alır. Hatıralarında bunu şöyle dile getirir: *“Benim babam edebiyatçı idi. Onda eski gazetelerin koleksiyonu vardı. Ben “Nesimi-Şimal” ve “Molla Nasreddin”i okuyordum. Melüküş-şüaranın haftalık çıkardığı “Növbahar” gazetesini o kadar çok okudum ki, ezbere biliyordum. “Şahin” adlı gazeteyi çok küçük yaşlarımdan okuyarak makaleler yazmaya başladım. Öyle yazı hastalığım da o zamandan başladı.”* (Varlık, 1996: 33)

1942'de ülkedeki siyasi durumun değişmesiyle Milli Özgürlük Hareketinin yükseldiği yıllarda, Azerbaycan aydınları tarafından “Azerbaycan” örgütü oluşturulmuştu. Hamid Nutki, örgütün organı olan “Azerbaycan” gazetesinin baş editörüydü.

Hamid Nutki, İran'da halkla ilişkiler biliminin kurucusudur. Nutki, İran'a döndükten sonra Abadan'da şirketin yeni açılan “Halkla İlişkiler ve Gazetecilik İdaresi”nde çalışmaya başlar. Şirketin organı olan “Heberhaye-ruz” (“Günün Haberleri”) gazetesinin müdürü ve baş yazarı olur. Sonraları işinde gösterdiği yeteneğe istinaden, şubenin başkanı seçilir. Bir süre sonra da bu alanda araştırma yapmak için İngiltere ve Amerika'ya gönderilir.

1962'de yine Tahran'a döner ve “Petrol Konsorsiyumu Halkla İlişkiler Daire Başkanı” olarak atanır. Aynı zamanda Tahran Üniversitesinde yeni açılan “Halkla İlişkiler Bölümü”nde ders vermek için davet edilir. Hamid Nutki, üniversitede 25 yıldan uzun bir süre öğretmen ve profesör olarak çalışmış, yüzlerce öğrenci yetiştirmiş, iki yıl da söz konusu bölümün dekanlığını yapmıştır. 1994'te çalıştığı Allame Tabatabai Üniversitesi tarafından 25 yıllık hizmetlerinden dolayı kendisine “Yeni Halkla İlişkiler Biliminin Babası” resmi unvanı verilmiştir.

H. Nutki, 1989'da Büyük Britanya'nın Edinburgh Üniversitesi'nde “İslam ve Orta Doğu Araştırmaları” bölümünde çalışmıştır. H. Nutki, 1999'da uzun süren hastalıktan sonra Büyük Britanya'da vefat etmiş ve naaşı Türkiye'ye getirilerek defnedilmiştir.

Hamid Nutki, 1935'ten beri İran'da basılan çeşitli gazetelerde toplumsal tarihsel ve eğitim konulu yazılar ve şiirlerle tanınmıştır. İran'da onun Türk ve Fars edebiyatından bahseden eserleri, ayrıca hikaye kitabı yayımlanmıştır. Onun “Her Renkten”, “Dünden Bugüne”, “Gençlik Günahları”, “Seçilmiş Eserleri”, “Bin Yılın Sonu” ve diğer kitapları Tahran'da, Bakü'de, Ankara'da ve Pakistan'da basılmıştır.

Şiire, edebiyata olan ilgiyi onda babası uyandırmıştı. Hatıralarında: *“Babam şiir meraklısı idi, kendisinin yazdığı şiirler de az değildi. Ben de ona bakıp şiire yöneldim. Ben öyle biliyordum ki, bizim dilimizde ancak komik, esprili şiirler yazılır, ciddi şiirler ise Farsça oluyor. İlkokulda Türkçe konuştuğum için ilk cezayı aldım, ben Türkçe ile Farsçanın farkına vakıf oldum. Anladım ki, ücret farkları varmış. Evde olunca babam derdi ki, falan kelimenin Farsçası yoktur. İstanbul'a geldikten sonra gördüm ki Türkçe ciddi şiirler de varmış. Hayret ettim, yavaş yavaş gördüm ki, bizim de ciddi şiirlerimiz olabilir.”* der.

H. Nutki'nin yaratıcılığı çok yönlüydü. Kendisi uzun süre hem gazetecilik hem de bilimsel ve sanatsal yaratıcılıkla ilgilenmiştir. Türkoloji, edebiyat ve tarihle yakından ilgilenen H. Nutki, bir dizi ders kitabı ve bilimsel eser de yazmıştır. “Yöneticilik ve Halkla İlişkiler”,

“Dünyanın En Güçlü 25 Gazetesi”, “Sosyal İlişkiler Üzerine”, “İnandırma, Propaganda ve Reklamcılık” vb. bu konudaki eserlerine örnek olarak gösterilebilir.

“Firdevs” lisesinde coğrafya dersi veren ünlü şair Habip Sahir onda edebiyata, şiire büyük ilgi uyandırır. Sonraları kaleme aldığı “Öğretmenim” şiirini Habip Sahir’e sunar. İlk şiiri, 15 yaşında “Şahin” gazetesinde yayımlanır.

Güney Azerbaycan ve İran edebiyatına yeni şiir üslubunu getiren Takihan Rıfat olmuştur. Habip Sahir, üstadı Takihan Rıfat’ın İran edebiyatına getirdiği modern şiir anlayışını, Azerbaycan Türkçesiyle yazdığı şiirlerde tatbik etmiştir. Belirtelim ki, T.Rıfat Habip Sahir’in ve Habip Sahir de Hamid Nutki’nin öğretmeni idi. Her iki şairin ve Hamid Nutki’nin Türkiye’de eğitim almaları, serbest şiire ve modern şiir anlayışına yönelmelerinde önemli etkiye sahiptir. Takihan Rıfat, Habip Sahir’in edebî yönüne hangi etkiyi gösterdiyse, Hamid Nutki de Habip Sahir’in bir şair olarak şekillenmesinde aynı etkiyi göstermiştir.

Hamid Nutki’nin şiiri modern insanın, gerçek bir aydının iç dünyasını yansıtır. Böylece, zincir gibi birbirine bağlı ve birbirinin takipçisi olan bu üç şair, İran’da çağdaş Azerbaycan şiirinin kurulması ve gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. Türkiyeli araştırmacı Yavuz Akpınar’ın tabiriyle, “onların şiirlerini karşılaştırmalı bir şekilde incelersek, İran’da modern şiirin hangi yollardan geçtiğinin, nasıl teşekkül bulup şekillendiğinin tanığı oluruz”. (Akpınar, 1996: 45)

Habip Sahir “Hatırlıyorum, o mantıklar ve hikmet/Cami-Toparla nakam olan genç Rifet” dizeleriyle başladığı “Okul Hatıraları” şiirinde sevgili öğretmeni Takihan Rıfat’ı anıyor, Hamid Nutki de hocası ve yakın dostu Habip Sahir’i şöyle hatırlıyordu:

Okudun

şiiirinin ahışı meni,

uzak sahillere aldı apardı

daldığım hülyalar serhoşluğundan,

bir yanğın yerinde birden oyandım

yıkılmış yuvamın halına yandım...(Güney Azerbaycan Edebiyatı Antolojisi, 1994: 45)

Hamid Nutki’nin şiirleri yeni biçimi ve derin felsefi içeriği ile dikkat çeker. Serbest vezin ve sembolik üslup H. Nutki şiirinin karakteristik özelliğidir. O, simgeden birçok şair gibi hakim rejimden korunmak için değil, lirik şiirlerinin felsefi içerik renklerini aktarmak için faydalanır. Kendisinin söylediği gibi onun şiiri sır dolu tül perdeye bürünmüş güzele, geline benziyor; bu perdeyi kaldırmayı ise şair okuyucuya bırakıyor. (Memmedli, Edebiyyat gazetesi, 1996, s. 6)

Hamid Nutki’nin doğum günü, “Azerbaycan Milli İstiklal Mücadelesi”nin liderlerinden biri olan Şeyh Muhammed Hiyabani’nin ölüm gününe tesadüf etmiştir. Şair bunu bir şiirinde üzücü notlarla aksettirir. Hiyabani’ye “Ama niçin vaad ettiğin saat çalmadı?” sorusunu sorduktan sonra, yaralarının iyileşmeyeceğini, “dağ başını duman alacağını” bilse de onun, kalbinde gurur olduğunu hatırlatır:

Senin gözlerin yumulanda men

Gözlerimi açdım:

Her yan dumandı, sisdi, tüstüydü,

Yanğın külleri hele istiydi.

Şehrimden

*Bütün mavi guşlar uçmuşdu.
Lakin sen, rüyalarımı heyalınla doldurdun,
Gözümde nur,
Dizimde zor,
Üreyimde gurur oldun. (Varlık, 1979: 50)*

Güney Azerbaycan Türklerinin haklarının kısıtlanması, onların bilim ve kültür kurumlarından mahrum edilmesi, burada oluşan şiire bir üzüntü hali aşılar. Bu nedenlerden de Nutki'nin şiirlerinin çoğu baştan başa karamsar notalar üzerine kurulmuştur. Şair, ülkedeki durumu ve halkının çaresizliğini şöyle dile getirir:

*Dibsiz bir kuyudur karanlık gece
Üreye damcılar korhu gizince...
Korlaşmış gılnclar kesmez, gındadır,
Gatilin pencesi boğazındadır.
İllerdir boynunda zencir daşırsan,
Yurdunda sürgünsen, gerib yaşırsan... (Varlık 1979: 57)*

Zulmün, baskının, hukuksuzluğun insan kişiliğine trajik etkisini yansıtan bu tür şiirlerin çoğunda, derin üzüntü duygusu ile birliğe, mücadeleye çağırın notalar birlikte yürür:

*Düşsem men yoluna devam et, yoldaş,
Dayanma, yürü get, bu dağları aş.
Bilirem sehere giden bir yol var,
Dizinde güc varken, yorulma, aktar... (Varlık, 1979: 81)*

Hamid Nutki, Karabağ derdini de yaşıyor. Karabağ'ın yabancıların elinde kalmasına dayanamayan şair, "Can Camı" şiirinde Karabağ gülşeninin hazan olmasından korkar:

*Garabağ gülşeni
Hazan olmasın.
Daş atan namerdin
Kolu kırılısın
Gırılsa can camım
Cahan olmasın! (Nutki, 2005:117)*

Hamid Nutki "Ana Dili - Sevgili Dil" adlı şiirinde, eski ve zengin bir tarihe sahip olan, şimdi ise yeryüzüne dağılmış bulunan Türk aşiretleri ve onların türevlerinin kader yollarından, tarihteki maddi-manevi izlerinden büyük şevk ve sevgiyle bahseder:

*Serkerde Sebüklerle elin şanı ucaldı,
Türkün adı her guşede bir velvele saldı.
Zencirde esirken, yene de hürr ola bildik,
Dünyada baş oldugsa da, adil gala bildik...
Senetde, ziraetde, hünerde elimiz var,
Bak her yana, her guşede bizden neçe iz var. (Varlık, 1982: 8)*

Şair bu şiirinde yüzyıllar boyunca İran'da Türklerin adil yönetimini, başka halklara ve dillere özellikle de Fars diline saygı gösterdiğini şiirsel detaylarla hatırlatıyor. Sonra H. Nutki kendi halkının ulusal haklarını, en önemlisi ise ana dilinde yazıp-okuma hakkını savunur.

İlk kez Bakü'yü ziyaret eden şair, “geçmişin gelecek çağlarla gizlice govşağında” ki bu buluşma izlenimlerini aşağıdaki satırlarda paylaşır:

*Ağaran teze bir seherin
Sehrine tutulduk ve kaldık...
Bir kuşun uçuşu oyandırdı bizi,
Fecr ile doldurduk gedehlerimizi.
Gönlümüzde cüceren umuda
Tapşırdık kaderlerimizi.
Ve kara gecenin en son demlerinde
Röyalarla dolu bir derin bakışta,
Eritdik kederlerimizi.
(Nutki, 2005: 83)*

Dil bilimci, alim Nutki hep yazıyordu ki, bizi istemeyenler her şeyden önce varlığımızın temeli olan dilimize hücum ediyorlar. O, hakim rejimin ulusal isteklere karşı yürüttüğü politikaya itiraz ettiği “Büyü” şiirinde şöyle diyordu:

*Meni ovsunladılar,
Dilimi bağladılar.
Koşdumsa yetişdiler,
Ne ekdimse, biçdiler...
Utandım öz-özümden,
sazımdan ve sözümünden.
Ayrılalı eslimden
öksüz ve köksüz galdım.
... Açılmasa dilim
kim bilecek men kimim? (Nutki, 2005: 150)*

Hamid Nutki'nin son dönem şiirlerinde, 1978-79 İran devriminin sonuçlarına verilen kıymet farklı notalarda hissedilmektedir. Şaire göre, şahlık rejiminin korkunç despotizm yılları geride kalsa da uçuruma götüren yoldaki izler hala silinmemiştir:

*hele de adımları çeke bilmirem,
hele de kimliyim,
kırk kat bohçada,
efsunlarla düyünlü
gizlin saklanır,
hele de kardeşim berke düşende,
eslini danır... (Nutki, 2005: 103)*

“Her Renkten” şiiri bahar ayındaki doğanın renklerinden söz etse de şair insanın hislerini ve doğa olaylarını bir ressam edasıyla anlatır:

*Deme,
Deme
Güllerin
Hamısı bir.
Her rengin
Değişik bir etri var.
Arzunun dörd yönünden
Esen
Her yel, her külek
Başga bir dil danışar... (Varlık, 1982: 57)*

Hamid Nutki'nin şiiri sadece yeni biçim açısından değil, kendine özgü derin felsefi içerik taşıması bakımından da farklıdır:

*Kalemimi şafak'ın zerine daldırdım
İçimdeki baharın yeşil yapraklarına
Aşk şarkısı yazıyorum (Nutki, 2005: 10)*

Hamid Nutki, Fuzuli'nin söylediği “Aşk afeti candır” klasik kelimasına kendi şiirsel desenini getirerek der ki:

*Sevda deyil, bes bu nedir
taş kallbine Kebe demem?!
yalın ayak yana-yana
yangın yerinde yerimem
sevda deyil, bes bu nedir
allarını bile-bile yine sene allanırım? (Varlık, 1994: 84)*

1981 yılında halk şairi Resul Rıza'nın ölüm haberini duyan şair, ona ithaf ettiği şiirde, sınırların -ortadaki “Alagapı'nın”- uzun yıllar kapalı olduğunu, bu yetmezmiş gibi şairi de çabuk kaybetmenin hüznünü yaşadığını ifade eder:

*Heyif! Heyif!
Çoh gec tapdım men seni
Bilirsən, haçandandır
Aragapı kapalıydı,
Gapalıydı ufukler
Seçemmirdim başım üste
Senin kimi ulduzların işiğin
Bağlı gözler nece seçsin, gündüzlerin işiğin
Yokdu izn,*

Yohdu imkan

Sizin

Gözellik yaradan elinizi sıkmağa

Bir boylanıb

Bi taydan o biri taya bakmağa

İndi gelen bu üzücü haberle

Sevdiyin el yaşlıdır, gözlerimiz yaşlıdır (Varlık, 1989: 63)

Hamid Nutki'nin şiirlerinde ünlü şairimiz Resul Rıza şiirine has tavır ve ton da duyulur. Ama Hamid Nutki aslında hiç kimseye benzemez.

Hamid Nutki şiirde de kalemini denemiş, “Destan Ölmez”, “Tebriz”, “Güneş” gibi başarılı eserler ortaya koymuştur. Bu eserler içerisinde eski Azerbaycan'ın başkenti Tebriz'e adanmış “Tebriz” manzumesi önemli yer tutar. “Tebriz” şiirinde Azerbaycan'ın eski kültür beşiği olan Tebriz'in kronolojik olarak zengin geçmişi ve şanlı kahramanlık sayfaları edebî dille sergilenir. Şairin olayları lirik tasviri de gözden kaçmaz:

54 ilboyunca bağladılar dilimi,

Ve heç de utanmadan elime böhtan dediler...

29 behmende fecr eli ile karanlık ufuklerden silindi.

Ve heç bir il keçmedi ki, inkilab güneş kimi karanlığa son verdi

Bize bahar getirdi, yene umudd budağı gönçelendi, gül açdı,

Yene güzel Tebriz söze geldi, dil açdı. (Nutki, 2005: 136)

“Destan Ölmez” eseri H. Nutki'nin Afrika halklarının özgürlük mücadelesine sunulmuştur. Eserde Güney Amerika'da, zencilerin ilk özgürlük isyanının vatani olan Haiti'de devrimin zaferinden söz edilir.

Hamid Nutki, “Güneş” şiirinde yüzyıllar boyunca ağır işkenceler görmüş yurdunun “güvendiği dağlara kar yağdığını”, başının üstünden hep kara yeller estiğini söylemesine rağmen iyimserdir; çünkü iman güneşinin hiç sönmediğini düşünür:

De iman içinde bir güneşi olduğunu söyleyen şair:

Evreni karanlıklar tuttuğunda

Kainatı karanlıklar tuttuğunda

Menim iman güneşile

İşıklara gerg olacag

Bir sinem var

Arzularla, ümidlerle doldurulmuş

Hazinem var

Bu dağ güneşi sönmedikce

Şahtalarda ruhumuzu buz tutmaz (Nutki, 2005: 147)

Dr. Hamid Nutki'nin yazıları, Büyük Britanya'da bilimsel dergilerden biri olan The British Journal of Middle Eastern Studies (Britanya'nın Orta Doğu Araştırmaları) adlı dergide İngilizce yayınlanmıştır. Şehriyar'ın “Heyderbabaya Selam” eserini Golamreza Sabri'i ile birlikte yorumlamış ve yüzyılın başlarından bugüne kadar İran'da Azerbaycan Türklerine,

onların dil ve kültürlerine olan baskılardan bahsetmiştir. Henüz geçen yüzyıllarda Fars dilinin Türk hükümdarlarının saraylarında işlenmesini ve ana dillerini neredeyse unutanlara karşı halk şiirinin direniş gösterip üstün gelebileceğini göstermiştir. Yazıda, Azerbaycan dilinin edebî iletişim aracı olabileceğini düşünmeyen birçok kişinin Azerbaycan Türkçesinde yazılmış, herkes tarafından bir “şah eser” olarak alkışlanmış şiir örneği ile karşılaştıkları belirtiliyor. “*Heyderbabaya Selam*” Azerbaycan Türkçesinin asimilasyona direncini güçlü biçimde sergiliyor. Genel olarak, Şehriyar fenomeni bu makalede Güney Azerbaycan'da milli manevi uyanışın sanatsal taşıyıcısı olarak değerlendiriliyor. (Nitgi H., G. Tabrizi, 1994: 75)

Hamid Nutki'nin gazetecilik alanında büyük hizmetleri olmuştur. İran'da çıkan “Şahin”, “Azerbaycan”, “İğdam”, “Damevend”, “Kanun”, “Merdanekar”, “Keyhan” gibi çeşitli gazetelerde sosyal, tarihsel, edebiyat, felsefe konulu yazı ve şiirleri ile yer almıştır.

Hamid Nutki uzun süre Tahran'da yayımlanan “Varlık” dergisinin baş yazarı olmuştur, dergide türkoloji, edebiyat bilimi, gazete, yazarlık alanında yazılar ve şiirleri yayımlanmıştır. Dilbilimin genel sorunları, milli-manevi rönesans, milli düşüncenin oluşması vb. onun yazılarının temel konularındandır.

Pehlevilerin yürüttüğü asimilasyon politikası sonucunda, Azerbaycan dili sadece günlük yaşam çerçevesinde kullandığından, dil kendi işleliğini kaybediyor; gelişmelerden geri kalıyordu. Dilin yaşaması ve devlet düzeyinde işlenmesi için mücadele veren aydınlardan biri de H. Nutki olmuştur. Onun dergide yayımladığı makalelerinde Azerbaycan dilinin tarihi, onun Türk dilleri içerisindeki yeri, sözlük yönetimi vb. gibi önemli konulara değiniliyor.

Hamid Nutki “Zengin Fakirler” adlı makalesinde, Azerbaycan dilinin işlenmesi ve tarihinin, sözlük içeriğinin ve gramer yasalarının derinden, çok yönlü araştırılması konusuna değinerek büyük bir kararlılıkla diyordu ki: “Dilimizi yasak etmeye kimsenin hakkı ve yetkisi yoktur. Dilimiz her yerde - evde, dışarda, medreselerde, birimlerde, resmi ve gayri-resmi müteessvir her yerde ve her noktada kayıtsız-şartsız konuşulacak.” (Varlık, 1979: 17)

Dr. Hamid Nutki, Güney Azerbaycan'da yazı kuralları, edebî dil meseleleri üzerinde uzun süre çalışmış, başka meslektaşlarının da görüşünü dikkate alarak “İmla Kuralları” adlı makalesini “Varlık” ın önergesi olarak yayımlamıştır. H. Nutki, Kuzey'de artık denenmiş ve sistemleşmiş imla ilkelerine dayanarak, Arap alfabesinin özgünlüğü temelinde, Azerbaycan dilinin fonetik yapısına uyarlanmış tek bir sistem kurmayı başarmıştır.

Hamid Nutki'nin ve meslektaşlarının “Varlık” dergisinde tek edebî dil sistemi ile ilgili yaptığı reformlar artık kendi sonuçlarını vermiştir ve bugün onun önerdiği kurallar Güney'de ve muhacerette çıkan basın organlarında yaygın olarak uygulanmaktadır.

Prof.Tevfik Hacıyev, Nutki'yi “*şiirinde rengarenk tablolar oluşturan şair*” olarak nitelendirdikten sonra: “*Şairin yarattığı tablolar ise her zaman gür nehirler, coşan deryalar, gökleri parçalayan yıldırımlar, şaggıldayan seller değil, çoğu zaman çiy damlaları, ayın yüzündeki seyrek bulut, dağın zirvesindeki sis-varil, tek tek düşen sonbahar yaprakları. Ancak bu şiirler canlıdır, nefesli, şairin yüreğini okuyucusu için açığa bilendir.*” (Hacıyev, 1997: 68) diyordu.

Hamid Nutki'nin şiiri ne kadar kırılğan, romantikse; gazete yazarlığı da bir o kadar kavgacı ve gerçekçiydi. Hamid Nutki'yi hiç kuşkusuz, Güney'de serbest veya modern şiirin yaratıcısı saymak gerekir.Tabiri caizse, modern edebiyatı oluşturmak için modern bir dile sahip olunmalıdır. Dr. Hamid Nutki, bunu diltçilik ile ilgili çalışmalarında, yarattığı benzersiz şiirsel parçalarda göstermiştir.

Kaynakça

- AKPINAR, Y. (1996). *Hamid Nutki (Aytan) Her rengden dünenden bugüne*. Ankara.
- EYNULLA, M. (2010). *Poetry of Azerbaijan. A drop in the Ocean*, Leaf publication.
- FARZANEH, D. (2000), *Hamid Nutki'nin Hayatı ve Şiirleri Üzerinde Bir İnceleme*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Güney Azerbaycan Edebiyatı Antolojisi IV*. (1994). Bakü: Bilim.
- HACIYEV, T. (1997). *Gurbette Garip Şadman Olmaz İmiş*. Aras № 1, Ocak.
- MEMMEDLİ P. (2000). *Güney Azerbaycan. Ş.Tağıyeva, E.Rehimli, S.Bayramzade* (eş yazar; Kitaptaki edebiyat ve kültür adamları ile ilgili edebi ocerklerin ve basınla ilgili özel takvimin yazarı) Bakü: Bilgi Kitabı, "Orhan", 14 s.
- MEMMEDLİ, P. (1996). Ünlü Türkolog Dr. Hamid Nutki. *Edebiyat Gazetesi*. 12 Temmuz.
- NITGI H., G. TABRIZI. (1994). Hello to Haydar Baba. *The British Journal of Middle Eastern Studies*.7, Glazgo, p. 75.
- NUTKI, H. (2005). *Seçilmiş Eserleri*, Bakü: Avrasya Press.
- NUTKI, H. (2010), *Bin Yılın Sonu*. İstanbul: Ötüken Yay.
- NUTKI, H. (AYTAN). (1375/1996). *Her Renkten*. Tebriz.
- Varlık Dergisi*. (1979). Tahran, s. 50, 57, 81.
- Varlık Dergisi*. (1982). Tahran, s. 8, 36.
- Varlık Dergisi*. (1996). Tahran, s. 33.